

**ДЕРЖКОМАРХІВ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНІКИ
(ЦДАЗУ)**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ЦДАЗУ
_____ В.Г. Берковський
___ .___ .2010

ПАМ'ЯТКА

**з архівного описування та атрибуції стародруків
та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою**

Укладач: ШВЕЦЬ А. В.,
провідний архівіст
відділу забезпечення збереженості
та обліку документів

СХВАЛЕНО

Протокол № 7
засідання науково-методичної
ради ЦДАЗУ
від «22» вересня 2010 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АРХІВНЕ ОПИСУВАННЯ СТАРОДРУКІВ ТА РІДКІСНИХ КНИГ, ЩО НАДРУКОВАНІ ЛАТИНСЬКОЮ МОВОЮ	6
1.1. Загальні правила описування стародруків та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою	6
1.2. Склад архівної описової статті стародруків та рідкісних книг, що надруковані латиною	9
1.3. Укладання заголовків справ	10
1.4. Наведення вихідних даних	12
1.5. Фізична характеристика, оформлення видання та дефектність	13
1.6. Бібліографія та провенієнція	15
1.7. Архівна нумерація аркушів	16
РОЗДІЛ 2. ДЖЕРЕЛА ДО АТРИБУЦІЇ СТАРОДРУКІВ ТА РІДКІСНИХ КНИГ, ЩО НАДРУКОВАНІ ЛАТИНСЬКОЮ МОВОЮ	17
<i>ДОДАТКИ:</i>	
1. <i>Опис</i>	20
2. <i>Скорочення слів, що найчастіше використовуються при архівному описуванні латинською мовою</i>	21
3. <i>Список рекомендованих скорочень слів українською мовою</i>	22
4. <i>Список назв міст в латинській та сучасній національній формі з позначенням країн, до яких відносяться данні міста</i>	22
5. <i>Список уніфікованих заголовків літургічних книг римсько-католицької церкви</i>	29
7. <i>Термінологічний словник</i>	31
8. <i>Римська система чисел</i>	33
9. <i>Список рекомендованої літератури</i>	34

ВСТУП

Фондування стародруків та рідкісних книг є невід'ємною складовою організації документів Національного архівного фонду. Актуальність розроблення методичних рекомендацій обумовлюється складністю та новизною *архівного описування стародруків та рідкісних книг*.

Зазначені види документів є друкованими виданнями періоду другої половини XV ст. – 1830 р. або рідкісними книгами, що збереглися у відносно малій кількості примірників і мають наукову, історичну та літературну цінність. Складність їх архівного описування обумовлюється низкою чинників. Зокрема тим, що об'єктом описування виступає книга – нехарактерний для архіву документ, що потребує об'єднання вимог бібліографічного та архівного описування.

За бібліографічним описом необхідно складати: основну назву, відомості про авторів/автора, вихідні дані, фізичну характеристику, оформлення видання, дефектність, бібліографію та провенієнцію (додаток №1, графа №2). За вимогами архівного описування кожній справі потрібно надавати номер (додаток №1, графа №1) та аркуші нумерувати олівцем і визначати їх кількість (додаток №1, графа №3).

Крім того, зазначені видання вимагають дотримання правил описування стародруків та рідкісних книг (визначається формат стародруку, бібліографія, провенієнція, подаються дані про наявність застібок, позолоченого обрізу та ін.).

Додатково необхідно зазначити особливості описування стародруків та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою та джерела до їх атрибуції. Наприклад: місце видання, крім того, що за титульним аркушем наводиться латинською мовою, додатково, в квадратних дужках зазначається мовою країни, до якої воно належить: Cuelen (лат.) — [Köln](нім.). Або, в якості ідентифікуючого ознака, до уніфікованого

заголовку літургічної книги римсько-католицької церкви додається назва релігійного ордену латинською та ін.

Виходячи з вищезазначеного, **мета роботи** полягає у розробленні методичних рекомендацій фондування стародруків та рідкісних книг надрукованих латинською мовою, повному та послідовному відтворенні усіх особливості їх архівного описування.

Завдання роботи:

- узагальнити досвід і проблематику практики фондування стародруків та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою;
- деталізувати методичні підходи щодо архівного описування даних специфічних архівних документів;
- підготувати текст пам'ятки.

Джерельна база написання пам'ятки – архівне законодавство, методичні рекомендації з бібліографічного та архівного описування та Інтернет (додаток №9).

Структура пам'ятки обумовлюється поставленою метою та завданнями і складається з вступу, двох розділів та дев'яти додатків.

Перший розділ, присвячений архівному описуванню стародруків та рідкісних книг надрукованих латинською мовою, складається із семи підрозділів.

В першому підрозділі наводяться загальні правила архівного описування стародруків та рідкісних книг (з урахуванням особливостей описування видань, надрукованих латинською мовою): мова заголовка, пунктуація, що використовується в описуванні, скорочення слів і словосполучень, пропущення частин елементів описування, та ін.

Другий підрозділ відтворює послідовність архівного описування стародруків та рідкісних книг, надрукованих латинською мовою.

Останні підрозділи першого розділу присвячені кожному з елементів, що складає архівне описування стародруків та рідкісних книг надрукованих латинською мовою.

Другий розділ визначає джерела до атрибуції стародрукованих видань та рідкісних книг, що надруковані латинською.

У додатках наводяться деякі необхідні дані для опрацювання стародруків та рідкісних книг, надрукованих латинською мовою: скорочення латинських слів, що найчастіше використовуються при архівному описуванні, список міст в латинській та сучасній національній формі (з позначенням назв країн українською мовою), система римських цифр, приклад архівного описування стародруку та ін.

РОЗДІЛ 1

АРХІВНЕ ОПИСУВАННЯ СТАРОДРУКІВ ТА РІДКІСНИХ КНИГ, ЩО НАДРУКОВАНІ ЛАТИНСЬКОЮ МОВОЮ

1.1. Загальні правила описування стародруків та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою

Заголовок архівної справи та вихідні дані (місце і рік публікації та відомості про видавця) наводяться латинською мовою.

Пунктуація в архівному описуванні стародруків та рідкісних книг

Пунктуація в архівному описуванні виконує дві функції: звичайних граматичних розділових знаків та розділових знаків, що мають розпізнавальний характер для областей та елементів описування (*граматична та приписана пунктуація*).

Приписана пунктуація в архівному описуванні стародруків – це пунктуація, що має розпізнавальний характер для областей та елементів описування. Її застосування не пов'язано з нормами мови.

Знаки приписаної пунктуації:

- *крапка* відокремлює заголовок архівної справи від описування;
- *крапка і тире* (. —) відокремлюють області описування одну від одної
Наприклад: . — 8° (8 x 14 см) . — [20], 506, [24] p.

Проміжок в один друкований знак застосовують до і після приписаного знаку.

Граматична пунктуація в межах елементів описування чи окремих фраз має відповідати нормам мови.

Великі літери в архівному описуванні стародруків та рідкісних книг

Вживання великих літер зумовлено не тільки нормами мови, а й необхідністю розділяти області описування. З цією метою перше слово в області пишеться з великої літери.

В назві архівної справи та області вихідних даних (місце видання, прізвище друкаря чи видавця) малі та великі літери передаються за нормами сучасної практики, що прийнята в латинській мові: з великої літери пишуться власні імена, назви місяців, географічні назви, прикметники, створені від них, та ін.

Примітка: при перекладі латинських текстів можуть виникати деякі труднощі в ідентифікації літери f. У середньовіччі в готичних шрифтах літера s на початку та в середині слова мала вищезазначений вигляд (f), так звана велика літера. Від її вживання в текстах латинською мовою в XIX ст. майже відмовились.

Квадратні дужки в архівному описуванні стародруків та рідкісних книг

В архівному описуванні стародруків та рідкісних книг в квадратних дужках наводяться:

- відомості, що запозичені не з приписаного джерела інформації;
- пропущені літери .

Наприклад:

Speculum vitae aulica. De admi[r]abili falla[c]ia et astutia [v]ulpeculae reinikes libri quatuor ...

Скорочення слів і словосполучень в архівному описуванні стародруків та рідкісних книг

Рекомендується, щоб скорочення слів та словосполучень відповідали вимогам ГОСТ 7.11-78 «Сокращение слов и словосочетаний на иностранных языках в библиографическом описании» та ДСТУ 3582-97 «Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги і правила».

Скорочення слів і словосполучень вживають в усіх областях і елементах описування.

Пропущення частин елементів архівного описування стародруків та рідкісних книг

Пропущення частин елементів описування замінюється трьома крапками з пробілом до та після трьох крапок.

Наприклад: Rituum, qui olim apud Romanos obtinuerunt, succincta explicatio ...

Числівники в архівному описуванні стародруків та рідкісних книг

Числівники в описуванні, за звичай, наводяться так, як зазначені в джерелі інформації. Проте слід навести ряд випадків, при яких римські цифри і числівники у словесній формі замінюють арабськими цифрами, а саме при позначенні:

- порядкових номерів видання;
- року (дати) виходу книги;

1.2. Склад архівної описової статті стародруків та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою

Архівна описова стаття стародруків та рідкісних книг складається з таких елементів:

- **порядковий номер архівної справи в описі**
(додаток №1, графа №1);
- **заголовок справи** (додаток №1, графа №2);
- **вихідні дані:** місце видання, прізвище друкаря чи видавця, дата друку
(додаток №1, графа №2);
- **фізична характеристика:** формат, філіація або пагінація
(додаток №1, графа №2,);
- **оформлення видання**
(додаток №1, графа №2);
- **дефектність** (додаток №1, графа №2);
- **бібліографія** (додаток №1, графа №2);
- **провенієнція** (додаток №1, графа №2);
- **дата документа** (додаток №1, графа №3);
- **кількість аркушів у справі:** архівна нумерація аркушів
(додаток №1, графа №4);
- **примітка** (додаток №1, графа №5).

1.3. Укладання заголовків справ

Види заголовка справи в архівному описуванні стародруків та рідкісних книг:

1. Запис «під ім'я автора/авторів». При такому записі першим елементом заголовка справи виступає ім'я автора видання (за умови не більше 3-х авторів), другим назва книги за титульним аркушем.

Наприклад:

Faber, Matthius (s. 1587—1653). *Concionum sylva nova seu auctarium in festa totius anni ...*

2. Запис «під колективним автором». Він означає, що першим елементом є назва установи (організації), яка відповідає за зміст опублікованого від її імені видання. Назва дає можливість ідентифікувати організацію, незалежно від масштабу діяльності й тривалості існування.
3. Запис «під назвою». Це означає, що першим елементом заголовку справи вибрана назва книги.

Наприклад:

Dispensatorium pharmaceuticum viennense, in quo hodierna die usualiora medicamenta secundum artis regulas componenda visuntur.

У випадку коли заголовок справи складається з декількох висловів, вони в описуванні наводять у тій послідовності, що дана у виданні, зі збереженням розділових знаків. За відсутності розділових знаків, вислови відокремлюють крапкою.

Наприклад:

Schopper, Hartmannus (s. 1542—1595). *Speculum vitae aulica. De adm[is]sibili fallac[ia] et astutia [v]ulpeculae reinikes libri quatuor, nunc primum ex idiomate*

Germanico latinitate [d]onati, adjectis elegantissimis iconibus, veras omnium apologorum animalium que species ad vivum adumbrantibus

В заголовку справи зберігаються усі орфографічні, морфологічні та синтаксичні особливості оригіналу та скорочення, що наводяться в титульному аркуші.

В разі дефектності примірника назва подається за бібліографічним джерелом.

Відомості про автора/авторів

У випадку коли назва заголовку складається «під ім'я автора/авторів».

Прізвища та імена авторів передаються латинською мовою. Ім'я авторів наводиться в називному відмінку (nominatives). Повне ім'я та по батькові слідує за прізвищем. Ініціали наводяться тільки тоді, коли їх розкрити не вдалося. Перед ім'ям та по батькові ставиться кома.

Наприклад: Ginther, Antonius

Якщо є тільки ініціали, перед ними також ставиться кома.

Роки життя позначаються арабськими цифрами, слово вік наводять латинською мовою скороченням «s» (*saeculum*).

Якщо встановлена одна з дат, в назві вказують відому дату з попереднім або наступним за нею знаком тире та пробілом.

Наприклад: (s.1749—)

Якщо одна з дат або обидві дати встановлено приблизно, кожної з них передуює слово «ca» (*circa* – приблизно).

Наприклад: (1577—ca. 1615)

Якщо автор жив на межі двох ер, то перед роком (віком) народження додається умовне позначення «*a.ae. n.*» (*ante aera nostra* — до нашої ери), а перед роком (віком) смерті – «*ae. n.*» (*aera nostra* — нашої ери)*.

**Примітка: можна використовувати інші позначення
ante Christum natum «a. Ch. n» (до Різдва Христова)
post Christum natum «p. Ch. n» або Anno Domini «A.D» (після Різдва Христова)*

1.4. Наведення вихідних даних

Вихідні дані містять інформацію про місце і рік публікації, а також відомості про видавця (друкаря) тощо.

Відомості про упорядників, редакторів, місце і дату друку подаються за титульним аркушем латинською.

Місце видання

Місце видання подається за титульним аркушем латинською мовою та, додатково, наводиться в квадратних дужках мовою країни, до якої воно належить.

Наприклад:

Francof ad Moenum [Frankfurt am Main]

У випадку якщо місце видання не встановлено, позначення «без міста» (*sine loco*) в описуванні наводиться у квадратних дужках — [**s. l.**].

Можливе місце видання подають у квадратних дужках із знаком питання.

Якщо місце не вдається встановити, тоді зазначають назву області, провінції, країни.

Рік видання (annus)

Рік видання передається арабськими цифрами, перед ним ставиться кома.

Рік видання має бути встановлений хоча б приблизно. В такому випадку вірогідний рік видання зазначають у квадратних дужках зі знаком питання.

Наприклад: [1843?].

1.5. Фізична характеристика, оформлення видання та дефектність

Фізична характеристика

Область фізичної характеристики містить інформацію про обсяг, розмір, ілюстративні та супровідні матеріали.

Формат

Формат позначається у частинах аркушів (2°, 4°, 8° і т.д.), відповідно до того, в скільки разів при друкуванні був згорнутий аркуш паперу: формат двійка – в два рази; четвірка – в чотири і т.п. В круглих дужках наводяться два виміри: ширина та висота примірника в оправі.

Наприклад: 8° (10 x 16 см).

Фоліація або пагінація

Фоліація або пагінація вказані тими цифрами (арабськими або римськими), якими пронумеровані аркуші примірника. У кількісній характеристиці враховуються усі аркуші - як зайняті текстом, так і пусті, включаючи нумеровані (гравірований титульний аркуш, шмуцтитул, ілюстрації).

Відсутні в примірнику аркуші зазначаються у примітках.

Усі нумеровані сторінки (аркуші), незалежно від того, де вони знаходяться, та чи є на них друкований текст (або вони пусті), перераховуються і наводяться в описі в квадратних дужках арабськими цифрами і в послідовності, відповідній їхньому місцеві в книзі.

Наприклад: [36], 784, [46] р.

Оформлення видання

Подається загальна характеристика основних елементів художнього оздоблення: гравюр, заставок, кінцівок, ініціалів, маргіналій, колонтитулів; відомості про матеріал оправи, корінця і наріжників; наявність застібки, позолоченого обрізу та ін.

Наприклад:

Оформлення видання: віньєтка, заставки, кінцівки, орнаментовані ініціали, маргіналії, нижня кришка оправи: картон, обтягнутий шкірою.

Дефектність

Подаються відомості про загальну характеристику фізичного стану:

- відсутність оправи, або верхньої чи нижньої кришки;
- зазначаються аркуші, що випадають з блоку книги;
- відсутність титульного аркуша;
- пошкодження застібок;
- пошкодження шашелем;
- плями від вологи;
- пошкодження або розшарованість аркушів, палітурки;
- та ін.

Наприклад:

Дефектність: верхня кришка оправи відсутня, четверта частина титульного аркушу відсутня, арк. 424 випадає з блоку книги, аркуші порвані, розшаровані, пошкоджені шашелем, застібки пошкоджені

1.6. Бібліографія та провенієнція

Бібліографія

Після основного описування подається скорочене посилання на головні бібліографічні джерела, в яких описано або хоча б згадується дане видання.

Наприклад:

Бібліограф.: Katalog Vědecké v Olomouci, báze SVK 01, záznam 000566773.

Провенієнція

В кінці подається *провенієнція* – відомості про власницькі знаки (записи, екслібриси, суперекслібриси, штемпелі, печатки), які вказують на колишніх власників книги.

Наприклад:

Провен.: на зворотній стороні шмуцтитулу напис про приналежність цієї книги Андрію Ставровському, а після його смерті Івану Ставровському.

1.7. Архівна нумерація аркушів

Задля закріплення порядку розміщення документів у справі, а також забезпечення їхньої збереженості і подальшого обліку, аркуші книги нумерують. Даний елемент опису зазначається в графі №4 «Кількість аркушів в справі» (Додаток №1)

Аркуші у справах нумерують арабськими цифрами наскрізною (валовою) нумерацією у правому верхньому куті. Висота цифр не повинна перевищувати 5–6 мм.

Чисті аркуші не нумерують. У разі, якщо на чистих аркушах зафіксовано надписи, ці аркуші теж нумеруються.

Фіксацію номерів аркушів виконують м'яким чорним графітним олівцем. Цифри пишуть чітко, акуратно, без натиску.

Нумерувати аркуші чорнилом, тушшю, пастою, хімічним або кольоровим олівцями, механічними нумераторами категорично забороняється.

Аркуш, складений кілька разів, нумерують у розгорнутому вигляді як один аркуш. Аркуш, розірваний на дві або декілька частин, нумерують як один аркуш. Задля забезпечення збереженості кожен частину розірваного аркушу нумерують під одним номером, про що роблять відповідний запис.

За наявності у рукописі пропущених аркушів в описі зазначають: “відсутні арк. 3, 4, 12” .

РОЗДІЛ 2

ДЖЕРЕЛА ДО АТРИБУЦІЇ СТАРОДРУКІВ ТА РІДКІСНИХ КНИГ, ЩО НАДРУКОВАНІ ЛАТИНСЬКОЮ МОВОЮ

Основними джерелами атрибуції стародруків та рідкісних книг, що надруковані латинською мовою є каталоги (внутрішні та електронні) стародрукованих видань, які зберігаються в фондах архівів, відділах стародруків університетських, академічних і публічних бібліотек. Серед найбільш значних зібрань можемо виділити:

- відділ стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського;
- Національна історична бібліотека України;
- Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- Центральний державний історичний архів України м. Київ;
- Центральний державний історичний архів України м. Львів.
- Російська національна бібліотека
- Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
- Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова
- Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Королева
- та ін..

Також важливу роль для атрибуції стародруків відіграють друковані каталоги, описи фондів тощо. Серед подібних видань виділяємо:

1. Каталог інкунабул / уклад. Б. Зданевич. – К., 1974. — 248 с.
2. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах. – К.: НБУВ, 2004. — 644 с.

3. Шамрай М. Альдини в бібліотеках України: каталог. — К.: Академперіодика, 2008. —136 с.
4. Orbis latinus / ed. Dr.J.G.Th.Graesse . — Dresden, 1861. — 287 p.

З розвитком інформаційних технологій щоразу більше інформації, допоміжної під час атрибуції стародрукованих видань латиною, поширюється мережею Internet. Зокрема, найбільш інформаційно цінними є:

1. Каталог стародруків (1574—1700) / Запаско Я., Ісаєвич Я.
[Електронний ресурс] . —
http://www.liturgia.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=63&Itemid=94
2. Каталог стародруків (1701—1764) / Запаско Я., Ісаєвич Я.
[Електронний ресурс] . —
http://www.liturgia.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=94
3. Каталог стародруків (1765—1800) / Запаско Я., Ісаєвич Я.
[Електронний ресурс] . —
http://www.liturgia.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=69&Itemid=94
4. Латинско-русский словарь: 200 тыс. слов и словосочетаний /
Дворецкий И.Х. // © «Русский язык-Медиа» — 2005. — [Електронний
ресурс] . — <http://lingvo.yandex.ru/about.xml?d-la>
5. Национальная библиотека Австралии (National Library of Australia)
[Електронний ресурс] . — <http://www.nla.gov.au/>
6. Русско-латинский словарь [Електронний ресурс] . —
<http://www.ruslat.info/>
7. Учебники, самоучители и словари латинского языка [Електронний
ресурс] . — <http://latinum.ru/load/>
8. Cathedral Libraries Catalogue: names of printing towns

- [Електронний ресурс] . —
<http://www.bibsoc.org.uk/cathlibs/towns/>
9. Bibliografia Staropolska // Elektroniczna baza bibliografii estreichera (ebbe)
[Електронний ресурс] . —
<http://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/>
10. Katalog starych druków Biblioteki Ordynacji Nieświeskiej Radziwiłłów.
Druki polskie XVI – XVIII w. // Katalogi i bazy centrum badawczego bibliografii polskiej estreicherów w uniwersytecie jagiellońskim
[Електронний ресурс] . —
http://www.estreicher.uj.edu.pl/bazy_bibliograficzne/index.php/75/
11. Katalog Vědecké v Olomouci [Електронний ресурс] . —
<http://aleph.vkol.cz/F?RN=542331209>
12. Materiały do uzupełnień Bibliografii Estreichera // Elektroniczna baza bibliografii estreichera (ebbe)
[Електронний ресурс] . —
<http://www.estreicher.uj.edu.pl/mdu/>
13. Piśmiennictwo polskie na południowo-wschodnich kresach Rzeczypospolitej // Katalogi i bazy centrum badawczego bibliografii polskiej estreicherów w uniwersytecie jagiellońskim
[Електронний ресурс] . —
http://www.estreicher.uj.edu.pl/bazy_bibliograficzne/index.php/80/
14. Rede de Bibliotecas de Galicia [Електронний ресурс] . —
<http://www.opacmeiga.rbgalicia.org/ResultadoLista.aspx?CodigoBiblioteca=WCCPBG&Valores>
15. Serchwork [Електронний ресурс] . —
<http://searchworks.stanford.edu/>
16. Yale university library [Електронний ресурс] . —
<http://yufind.library.yale.edu/yufind/>

Опис

Порядк овий номер справи	ЗАГОЛОВОК СПРАВИ	Дата документа	Кількість аркушів в справі	Примітка
1	2	3	4	5
1	<p>Schopper, Hartmannus (s. 1542–1595). <i>Speculum vitae aulica. De admi[r]abili falla[c]ia et astutia [v]ulpeculae reinikes libri quatuor, nunc primum ex idiomate Germanico latinitate [d]onati, adjectis elegantissimis iconibus, veras onmium apologorum animalium que species ad vivum adumbrantibus.</i> – Francof ad Moenum [Frankfurt am Main], 1574 . — 8° (8 x 14 см) . — [20], 506, [24] p.</p> <p>Мова латинська.</p> <p>Оформлення видання: друк двома фарбами; гравюри: 54 ілюстрації до тексту; кінцівки, колонтитули, маргіналії. Оправа напівшкіряна, кришки картонні, корінець і наріжники шкіряні.</p> <p>Дефектність: арк. 2, 11, 12, 16 дуже пошкоджені; арк.159,169 розірвані надвоє.</p> <p>Бібліограф.: 1) National library of Australia, bib. ID 1088816</p> <p>Провен.: . На титульному аркуші печатка з написом «SEMSE I KÖNYVTAR»</p>	1574	255	

*Скорочення слів, що найчастіше використовуються при архівному
описуванні латинською мовою*

Терміни	Латинська мова
Випуск	fasc.
Рік	a.
Діаграма	diagr.
Ілюстрація	ill.
Карта	m.
Аркуш (книги)	f.
Ноти	mus.
Окремі аркуші	sep. f.
Портрет	portr.
Стовбці	col.
Сторінки	p.
Таблиця	tab.
Зошит	fasc.
Том	t.
Частина	ps.
Креслення	descr.
Приблизно	ca.
Вік, століття	s.
До нашої ери	a. ae. n.
Нашої ери	ae. n.
Без місця	s. l.

ДОДАТОК 3***Список рекомендованих скорочень слів українською мовою***

арк. – аркуш

бібліограф. – бібліографія

зв. – зворот

ін. орн. – ініціали орнаментовані

пол. – половина

провен. - провенієнція

ДОДАТОК 4***Список назв міст в латинській та сучасній національній формі з позначенням країн до яких відносяться данні міста***

Accusiorum Colonia — Grenoble (Франція)

Acilia Augusta — Straubingen (Німеччина)

Aedunum — Nevers (Франція)

Albiburgum — Wittenberg (Німеччина)

Albitorium (Albiburgum, Leucorea, Vitemberga, Witteberga) — Wittenberg (Німеччина)

Altorphium — Altdorf (Німеччина)

Amberga — Amberg (Німеччина)

Amstelodamum (Amstelaedamum, Amstelredamum, Amsterodamum) — Amsterdam (Нідерланди)

Ancone — Ancona (Італія)

Anderpus — Antwerpen (Бельгія)

Andevorpum — Antwerpen (Бельгія)

Angolstadium — Ingolstadt (Німеччина)

Antibarium — Bar (Чорногорія)

Antverpia (Anderpus, Andevorpum, Handoverpia) — Antwerpen (Бельгія)

Argentina Reni — Strassburg (Франція)

Argentoratum (Argentoratus, Argentina Reni, Augusta Trebocorum, Tribocorum, Strateburgum, Stratisburgum) — Strassburg (Франція)

Arialbinum (Artalbinum, Mulhusium, Myloecium) — Mülhausen (Франція)

Ariminum — Rimini (Італія)

Athenae ad Ehnum — Helmstedt (Німеччина)

Athenae ad Salam — Jena (Німеччина)

Athenae Rauracae — Basel (Швейцарія)
 Atrebatæ (Atrebatium, Rigiacum) — Arras (Франція)
 Augusta Allobrogum — Genève (Швейцарія)
 Augusta Gambriorum — Hamburg (Німеччина)
 Augusta Nemetum (Sphira, Spira Nemetum, Spiris) — Speyer (Німеччина)
 Augusta Rheticae — Augsburg (Німеччина)
 Augusta Taurinorum (Colonia Taurina, Taurasia, Taurinum) — Torino (Італія)
 Augusta Tiberii (Ratisbona, Ratispona, Reginoburgum) — Regensburg (Німеччина)
 Augusta Trebororum (Triboccorum) — Strassburg (Франція)
 Augusta Treverorum (Treveris, Treviri) — Trier (Німеччина)
 Augusta Turgoiorum — Konstanz (Німеччина)
 Augusta Turonum — Tours (Франція)
 Augusta Vangionum — Worms (Німеччина)
 Augusta Vindelicorum (Augusta Rheticae, Colonia Augusta Raetorum) — Augsburg (Німеччина)
 Augustoritum Lemovicum — Limoges (Франція)
 Augustoritum Pictonum — Poitiers (Франція)
 Aurelia Allobrogum — Genève (Швейцарія)
 Aurelia (Aurelianum, Auriliana Civitas, Senabum) — Orléans (Франція)
 Autricum — Chartres (Франція)
 Bambergæ — Bamberg (Німеччина)
 Barcino (Barchino, Barcinon, Colonia Barcino Faventia) — Barcelona (Іспанія)
 Barchinæ — Bardejov (Словаччина)
 Basilea (Basilica, Basilea Rauracorum, Athenae Rauracae) — Basel (Швейцарія)
 Berdyczoviae — Бердичів (Україна)
 Bergomum (Bergamum, Pergamus, Vergatum) — Bergamo (Італія)
 Berna (Berna Helvetiorum, Bern, Berolinum, Berlinum) — Berlin (Німеччина)
 Bethaniae ad Oderam — Вутом (Польща)
 Bononia — Bologna (Італія)
 Bozanum (Bozonium, Brecislaburgum, Busonium) — Bratislava (Словаччина)
 Brea (Fabirana Saxonum, Fabiranum) — Bremen (Німеччина)
 Bregæ — Brzeg (Польща)
 Bresciae — Brzesc Litewski (Польща)
 Brixia (Brescia) — Brescia (Італія)
 Brinn(i)um (Brinna, Bruenna, Bruna, Brunnensis Civitas) — Brno (Чехія)
 Brucellæ — Bruxelles (Бельгія)
 Bruga — Brugge (Бельгія)
 Brunsbergæ — Braniewo (Польща) — Braunsberg (Німеччина)
 Bruxella (Brucellæ) — Bruxelles (Бельгія)
 Budæ — Budapest (Угорщина)
 Budissina (Budissina Lusatorum) — Bautzen (Німеччина)
 Buduicii Bohemorum — České Budějovice (Чехія)
 Burdigala (Burdegala) — Bordeaux (Франція)
 Burgi (Burgum, Civitas Burgitana) — Burgos (Іспанія)
 Cadomum — Caen (Франція)
 Caesaraugusta (Salduba) — Zaragoza (Іспанія)
 Camboricum — Cambridge (Англія)
 Cameracum (Camaracum) — Cambrai (Франція)
 Cantabriga (Camboricum) — Cambridge (Англія)
 Carnutum (Autricum) — Chartres (Франція)
 Cassoviae — Košice (Словаччина)
 Castrum Lemovicense — Limoges (Франція)
 Catuacum — Douai (Франція)

Charkow (Charkouiae) — Харків (Україна)
 Civitas Burgitana — Burgos (Іспанія)
 Claudiopolis (Naroca, Castrum Clus) — Cluj-Naroca (Румунія)
 Colberga — Kolberg (Польща)
 Colonia (Colonia Agrippina, Agrippina, Cuelen, Oppidum Ubiorum) — Köln (Німеччина)
 Colonia Augusta Raetorum — Augsburg (Німеччина)
 Colonia Barcino Faventia — Barcelona (Іспанія)
 Colonia Patricia Cordubensis — Cordova (Іспанія)
 Colonia Romulea — Sevilla (Іспанія)
 Colonia Senensis — Siena (Італія)
 Colonia Taurina — Torino (Італія)
 Colonia Venetorum — Cologna (Італія)
 Complutum — Alcala de Henarés (Іспанія)
 Comum (Novocomum) — Como (Італія)
 Conimbrica (Conembriga, Conimbria, Colimbria) — Coimbra (Португалія)
 Constantia (Constantia Alemanica, Constanca Helvetiorum, Augusta Turgoiorum) — Konstantz (Німеччина)
 Corduba (Colonia Patricia Cordubensis) — Cordova (Іспанія)
 Coronae Transyluaniae — Brasov (Румунія)
 Cracovia (Cracouiae) — Kraków (Польща)
 Crementia — Кременець (Україна)
 Cremona — Cremona (Італія)
 Cuelen — Köln (Німеччина)
 Czernihovia (Czernigowia, Czernichovia, Tzernogavia, Tschernigow) — Чернігів (Україна)
 Dantiscum (Gedanum) — Gdańsk (Польща)
 Darmstadium — Darmstadt (Німеччина)
 Daventria (Devonturum) — Deventer (Нідерланди)
 Delfi (Delfum, Delphi, Delphium) — Delft (Нідерланди)
 Dilinga (Dillinga) — Dillingen (Німеччина)
 Divio (Diviodunum, Divionense Castrum, Divionum) — Dijon (Франція)
 Divodurum (Divodurum Mediomatricorum, Mediomatrica) — Metz (Франція)
 Dobromili — Доброміль (Україна)
 Dordracum (Dordrectum, Dorteracum, Dortracum) — Dordrecht (Нідерланди)
 Dresda — Dresden (Німеччина)
 Duacum (Duacum Catuacorum, Catuacum) — Douai (Франція)
 Duisburgum (Duysburgum Clivorum) — Duisburg (Німеччина)
 Dusseldorpium — Düsseldorf (Німеччина)
 Emda (Embda, Emetha) — Emden (Німеччина)
 Engolisma (Agesina, Aquesina, Aquelina, Aquilesina) — Angoulême (Франція)
 Erphordia (Erfordia) — Erfurt (Німеччина)
 Ezelinga (Eslinga) — Esslingen (Німеччина)
 Fabiranum (Fabirana Saxonum) — Bremen (Німеччина)
 Ferraria — Ferrara (Італія)
 Florentia (Fiorentia Tuscorum, Florentina Colonia) — Firenze (Італія)
 Francofordia ad Viadrum (Francofurtum Marchionum) — Frankfurt an der Oder (Німеччина)
 Francofurtum ad Moenum (Francofurdum, Helenopolis) — Frankfurt am Main (Німеччина)
 Franekera (Franchera, Franequera) — Franeker (Нідерланди)
 Friburgum (Freyburgum, Friburgum Brisgauliae, Friburgum Brisgoviae) — Freiburg im Breisgau (Німеччина)
 Friburgum (Friburgum Helvetiorum, Friburgum Nuitonum) — Freiburg (Німеччина)
 Fulginium (Fullinium) — Foligno (Італія)
 Fustenburgum (Furstenberga) — Fürstenberg (Німеччина)

Ganda (Gandavum) — Gent (Бельгія)
 Gedanum (Gedani) — Gdańsk (Польща)
 Geneva (Genava, Augusta Allobrogum, Aurelia Allobrogum) — Genève (Швейцарія)
 Genua (Genua Superba, Janua Ligurum) — Genova (Італія)
 Gissa (Gissa Hassorum) — Giessen (Німеччина)
 Gorichemium (Gorcomium) — Gorinchem (Нідерланди)
 Gorlitiun (Gorlicium) — Görlitz (Німеччина)
 Gouda (Tergum) — Gouda (Нідерланди)
 Granada — Granada (Іспанія)
 Gratianopolis (Garnopole, Accusiorum Colonia) — Grenoble (Франція)
 Gripeswolda (Gripswaldia, Gryphiswalda) — Greifswald (Німеччина)
 Groeninga — Groningen (Нідерланди)
 Guelferbytum (Henricopolis, Wolfenbuttela, Wolferbytum) — Wolfenbüttel (Німеччина)
 Hagenoa (Hagenoia) — Hagenau (Франція)
 Hala (Hala ad Salam, Hala Magdeburgica, Hala Salica, Hala Saxonum, Hala Venedum) — Halle an der Saale (Німеччина)
 Halberstadium — Halberstadt (Німеччина)
 Hamburgium (Hammipolis, Augusta Gambriuiorum) — Hamburg (Німеччина)
 Hammipolis — Hamburg (Німеччина)
 Handoverpia — Antwerpen (Бельгія)
 Hannovera (Honovera) — Hannover (Німеччина)
 Hanovia (Hannovia) — Hanau (Німеччина)
 Harlemum — Haarlem (Нідерланди)
 Harlinga (Harlingis, Harlinga Frisorum) — Harlingen (Нідерланди)
 Heidelberga (Myrtilletum ad Nicrum) — Heidelberg (Німеччина)
 Heilbronna (Heibruna, Hailsbrunna, Heilsbrunna) — Heilbronn (Німеччина)
 Helenopolis (Helmestadium Saxonum, Athenae ad Ehnun) — Helmstedt (Німеччина)
 Helmantica — Salamanca (Іспанія)
 Herborna — Herborn (Німеччина)
 Hispalis (Colonia Romulea) — Sevilla (Іспанія)
 Holmia — Stockholm (Швеція)
 Iazygibus-Metanastis — Cenad (Румунія)
 Ithena (Athenae ad Salam) — Jena (Німеччина)
 Ingolstadium (Angolstadium) — Ingolstadt (Німеччина)
 Insula (Insulae) — Lille (Франція)
 Islebia (Islebium) — Eisleben (Німеччина)
 Isna (Isna in Algavia) — Isny (Німеччина)
 Janua Ligurum — Genova (Італія)
 Jaworow — Яворів (Україна)
 Juliobona — Wien (Австрія)
 Kaniow — Канів (Україна)
 Kiovia — Київ (Україна)
 Labaci — Ljubljana (Словаччина)
 Landeshuten (Landishutum, Landshutum) — Landshut (Німеччина)
 Lauginga (Lavinga, Lovanium Suevorum) — Lauingen (Німеччина)
 Iaurini — Győr (Угорщина)
 Lausona (Lausanna, Lausonium) — Lausanne (Швейцарія)
 Legnitium (Licnicium, Ligus) — Liegnitz (Польща)
 Leida — Leiden (Нідерланди)
 Lemberga — Львів (Україна)
 Lemovicum (Lemovica ad Vigennam, Lemovicae, Augustoriturum Lemovicum, Castrum Lemovicense) — Limoges (Франція)
 Lemunum — Poitiers (Франція)

Leodicum (Leudica, Leudicum, Leodium, Lugidunum) — Liège (Бельгія)
 Leopolis (Lemberga) — Львів (Україна)
 Leoardia — Leeuwarden (Нідерланди)
 Lesna (Lesna Polonorum) — Leszno (Польща)
 Lesnae Polonorum — Leszno (Польща)
 Leucorea — Wittenberg (Німеччина)
 Licha (Licha ad Veterim, Lycha) — Lich (Німеччина)
 Lignicii — Legnica (Польща)
 Limonum (Lemunum, Augustoritum Pictonum, Pictavia, Pictavium, Ratiatum, Vicus Ratiatensis) — Poitiers (Франція)
 Lipsia — Leipzig (Німеччина)
 Lisbona (Lissabona) — Lisboa (Португалія)
 Litomisslii — Litomysl (Чехія)
 Londinum (Lundinium) — London (Англія)
 Loticia — Paris (Франція)
 Lovania (Lovanium, Lovonnum, Luvanium) — Louvain (Бельгія)
 Lovanium Suevorum — Lauingen (Німеччина)
 Lubacovia — Lübeck (Німеччина)
 Lubeca (Lubessa, Lubacovia, Urbs Lubicana) — Lübeck (Німеччина)
 Luca — Lucca (Італія)
 Luceoria — Луцьк (Україна)
 Lugdunum (Lugdunus) — Lyon (Франція)
 Lugdunum Batavorum (Leida) — Leiden (Нідерланди)
 Lunda (Lundae) — Lund (Швеція)
 Lundinium — London (Англія)
 Luneburgium (Lunaeburgum) — Lüneburg (Німеччина)
 Lutetia (Lutetia Parisiorum, Luticia, Lutitia, Loticia, Parisius) — Paris (Франція)
 Luticia (Lutitia) — Paris (Франція)
 Luvanium — Louvain (Бельгія)
 Lycha — Lich (Німеччина)
 Madritum (Matritum, Madritas) — Madrid (Іспанія)
 Magdeburgum (Magedoburgum) — Magdeburg (Німеччина)
 Maguntia (Magontia, Mogontiacum, Moguntia, Moguntiacum) — Mainz (Німеччина)
 Mantua (Mantua) — Mantova (Італія)
 Mariupol — Маріуполь (Україна)
 Marpurgum (Marpurgum Hessorum) — Marburg (Німеччина)
 Massilia (Marseille) — Marseille (Франція)
 Medioburgum (Middelburgum Zelandorum) — Middelburg (Нідерланди)
 Mediolanum — Milano (Італія)
 Mediomatrica — Metz (Франція)
 Meinunga (Meininga) — Meiningen (Німеччина)
 Methymna Campestris (Methymna Duelli, Metina Campi) — Medina del Campo (Іспанія)
 Metina Campi — Medina del Campo (Іспанія)
 Misna (Misnia, Misena) — Meissen (Німеччина)
 Mitauiae — Jelgava (Латвія)
 Moguntia (Mogontiacum, Moguntiacum) — Mainz (Франція)
 Monachium (Monachum) — München (Німеччина)
 Monasterium (Monasterium Westphalorum) — Münster (Німеччина)
 Mons Albanus (Mons Aureolus) — Montauban (Франція)
 Mons Aureolus — Montauban (Франція)
 Mons Biligardus (Mons Belligardus, Monspelgardum) — Montbelliard (Франція)
 Monspelgardum — Montbelliard (Франція)

Montereium (Regiomontum, Regiomontum Borussiae) — Калининград (Росія)
 Morgia (Morgiacum) — Morges (Швейцарія)
 Mosquae — Москва (Росія)
 Mulhusium (Muhlhusium Thuringorum) — Mühlhausen (Німеччина)
 Mutina (Mutena) — Modena (Італія)
 Myrtilletum ad Nicrum — Heidelberg (Німеччина)
 Neapolis — Napoli (Італія)
 Neapolis Nemetum (Neostadium, Novostadium) — Neustadt a. d. Haardt (Німеччина)
 Neoburgum Cattorum — Neuburg (Німеччина)
 Nevirnum — Nevers (Франція)
 Nissae — Nysa (Польща)
 Norica — Nürnberg (Німеччина)
 Noricorum Mons — Nürnberg (Німеччина)
 Norimberga (Noriberga, Norenberga, Norica, Noricorum Mons) — Nürnberg (Німеччина)
 Noviodunum (Aedunum, Nevirnum) — Nevers (Франція)
 Noviomagus (Noviomagus Batavorum, Noviomagus Rhenanus) — Nijmegen (Нідерланди)
 Novocomum — Como (Італія)
 Novogardia Severiae — Новгород-Сіверський (Україна)
 Olisipo (Olisipone, Ulyssipo, Ulyssia, Ulyxbona, Lisbona, Lissabona) — Lisboa (Португалія)
 Olomucii (Olomuncii in Metropoli Moraviae, Olmutium, Olomutii) — Olomouc (Чехія)
 Olsnae — Olesnica (Польща)
 Oppaviae — Opava (Чехія)
 Oppidum Ubiorum — Köln (Німеччина)
 Ostrog — Острог (Україна)
 Oxonia (Oxonium) — Oxford (Англія)
 Pavia — Pavia (Італія)
 Parisius — Paris (Франція)
 Parma — Parma (Італія)
 Patavium (Patava, Patavia, Patavum) — Padova (Італія)
 Pestini — Pest (Угорщина)
 Petropoli — Санкт-Петербург (Росія)
 Pereaslavia — Переяслав-Хмельницький (Україна)
 Pergamus — Bergamo (Італія)
 Perusia (Pirusio) — Perugia (Італія)
 Picentia (Picensia) — Vicenza (Італія)
 Pictavia (Pictavium) — Poitiers (Франція)
 Pintia (Valdoletum) — Valladolid (Іспанія)
 Pisaurum — Pesaro (Італія)
 Pisonum (Posania, Posanium, Posanum, Posonium, Pozanum, Presburgum, Pressburg) —
 Bratislava (Словаччина)
 Placentia — Piacenza (Італія)
 Poczajoviae — Почаїв (Україна)
 Posnaniae — Poznan (Польща)
 Posonii — Bratislava (Словаччина)
 Praga — Praha (Чехія)
 Premislia — Przemyśl (Польща)
 Quinque-Ecclesiis — Pècs (Угорщина)
 Racovia — Raków (Польща)
 Ratiatum — Poitiers (Франція)
 Ratisbona (Ratispona) — Regensburg (Франція)
 Ratunagus — Rouen (Франція)
 Reginoburgum — Regensburg (Німеччина)

Remorum Civitas (Remis) — Reims (Франція)
 Revalia — Tallinn (Естонія)
 Rhodopolis — Rostock (Німеччина)
 Riga — Riga (Латвія)
 Rigiacum — Arras (Франція)
 Roma — Roma (Італія)
 Rostochium (Rhodopolis) — Rostock (Німеччина)
 Roterodamum — Rotterdam (Німеччина)
 Rotomagus — Rouen (Франція)
 Rupella (Rupescula) — La Rochelle (Франція)
 Sagani Silesiorum — Zagań (Польща)
 Salduba — Zaragoza (Іспанія)
 Salmantica (Helmantica) — Salamanca (Іспанія)
 Samoscium (Zamoscium, Zamosejum) — Zamość (Польща)
 Sandomiriae — Sandomierz (Польща)
 Sedanum — Sedan (Франція)
 Sedinum — Szczecin (Польща)
 Seguntia (Segontia) — Sigüenza (Іспанія)
 Sena Julia (Colonia Senensis) — Siena (Італія)
 Servesta — Zerbst (Німеччина)
 Siga (Sigena Nassoviae) — Siegen (Німеччина)
 Smalcaldia (Schmalkaldia) — Schmalkalden (Німеччина)
 Sphira — Speyer (Німеччина)
 Spira Nemetum — Speyer (Німеччина)
 Spiris — Speyer (Німеччина)
 Sary Konstantynow — Старокостянтинів (Україна)
 Stetini — Szczecin (Польща)
 Strateburgum (Stratisburgum) — Strassburg (Франція)
 Stutgardia — Stuttgart (Німеччина)
 Suidnicii — Swidnica (Польща)
 Tarnopol — Тернопіль (Україна)
 Tarraco (Tarraconensis Colonia) — Tarragona (Іспанія)
 Tarvisium (Tarbision) — Treviso (Італія)
 Taurasia — Torino (Італія)
 Taurinum — Torino (Італія)
 Tergeste — Triest (Італія)
 Tergum — Gouda (Нідерланди)
 Tholosa — Toulouse (Франція)
 Thoronus — Tours (Франція)
 Thorunium (Torunium Borussorum) — Toruń (Польща)
 Ticinum (Ticenum, Paria) — Pavia (Італія)
 Turnaviæ (Turnaviae) — Trnava (Словаччина)
 Uman — Умань (Україна)
 Varsouiae (Varsaviae) — Warsaw (Польща)
 Venetiis (Venetiic, Veneti, Venetiae, Venetio, Venetis, Venetiss, Venetius, Venettis, Venetum)
 — Venezia (Італія)
 Vilnae — Vilna (Польща)
 Vindobonæ — Wien (Австрія)
 Vratislaviae — Wrocław (Польща)
 Zagrabiae — Zagreb (Хорватія)

*Список уніфікованих заголовків літургічних книг
римсько-католицької церкви*

Agenda. — См. Rituale
 Antiphonale officii
 Antiphonarium. — См. Antiphonale officii
 Benedictionale. — См. Rituale
 Breviarium
 Caeremoniale
 Calendarium Romanum
 Canon Missae
 Cursus Beatae Mariae Virginis. — См. Horae
 Directorium. — См. Ordo divini officii
 Diurnale
 Exposito hymnorum. — См. Hymnarium
 Exposito sequentiarum. — См. Sequentiae
 Graduale
 Homiliarium
 Horae
 Horae diurnae. — См. Diurnale
 Hymnarium
 Hymni. — См. Hymnarium
 Itinerarium
 Lectionarium missae
 Liber hymnorum. — См. Hymnarium
 Litaniae
 Manuale. — См. Rituale
 Martyrologium
 Missale
 Obsequiale. — См. Rituale
 Officia propria
 Officium Beatae Mariae Virginis
 Ordo divini officii
 Ordo missae
 Pontificale
 Processionale
 Proprium officii. — См. Officia propria
 Psalterium
 Rituale
 Rosarium Beatae Mariae Virginis
 Sacerdotale. — См. Rituale
 Sequentiae
 Textus hymnorum. — См. Hymnarium

Назва релігійних орденів в латинській формі використовується як ідентифікуюча ознака

в уніфікованих заголовках літургічних книг:

Ordo Canonicum Regularium Sancti

Augustini

Ordo Cartusiensis

Ordo Cisterciensis

Ordo Fratrum Beatae Mariae Virginis de

Monte Carmelo

Ordo Fratrum Minorum

Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum

Ordo Fratrum Praedicatorum

Ordo Fratrum Sancti Augustini

Ordo Praemonstratensis

Ordo Sancti Benedicti

Societas Jesu

Термінологічний словник

Віньетка (фр. *vignette*) - прикраса в книзі або рукопису: невеликий малюнок або орнамент на початку або в кінці тексту, є невеликою орнаментальною або сюжетною композицією, яка передує текст на зразок заставки або завершує його, виконуючи функцію кінцівки.

Гравюра – (фр. *gravure* від *graver* – вирізати) – друкований відбиток на папері чи іншому матеріалі з «дошки» на якій вирізьблений малюнок. На старих гравюрах зустрічаються наступні позначення при іменах: автора відтвореного оригіналу – “*pinx*”, “*pinxit*” – написав, зобразив; малювальника – “*del*” (*delineavit*) – намалював; гравера – “*sc*” (*sculpsit*) – вирізав; друкаря “*imp*” (*impressit*) – відтиснув, віддрукував або “*exc*” (*excudit*) – виконав.

Заставка – невелика орнаментована або образотворча (іноді сюжетна) композиція, що виділяє або прикрашає початок розділу рукописної або печатної книги.

Кінцівка – малюнок, графічна прикраса в кінці рукопису, книги або в кінці глави, розділу.

Колонтитул (фр. *colonne* – стовпець і лат. *titulus* – надпис, заголовок) – рядок набору із заголовком книги або її частини, розміщена на верхньому полі сторінки.

Маргіналії (лат. *marginalis* – що знаходиться на краю, *margo* – край) - 1. помітка на полях давніх книг або рукописів, що пояснює незрозумілі слова або текст; 2. рукописні помітки на полях сторінок, зроблених читачем; 3. заголовки параграфів і інших невеличких відділів тексту або стислий виклад їх змісту, надрукованих на полях сторінок, звичайно зовнішніх.

Пагінація (від лат. *pagina* – сторінка) – нумерація сторінок рукопису, книги.

Провенієнція – власницькі знаки (записи, екслібриси, суперекслібриси, штемпелі, печатки) які вказують на колишніх власників книги.

Фоліація (лат. *folium* – аркуш) – нумерація лицьових боків аркушів документа (документів) у справі.

Формат видання (фр. *format*, нім. *Format* від лат. *formare* – надавати форму) – позначення частки паперового аркушу при складанні його в зошит: «в аркуш» (in - 2°), в «четвірку» (in - 4°), в 8-ку (in - 8°), в 12-ту (in - 12°), в 16-ту (in - 16°), в 24-ту (in - 24°); у стародруках – характеристика форми й

розміру аркуша видання, що виражена в частках паперового аркуша, та відповідає кількості розміщених на ньому смуг набору тексту.

Шмуцтитул – додатковий титул у стародруках, що міститься перед титульним аркушем для запобігання забруднення й псування

ДОДАТОК 7

Римська система чисел

Дана система числення базується на використанні особливих знаків для десяткових розрядів $I = 1$, $X = 10$, $C = 100$, $M = 1000$ та їх половин $V = 5$, $L = 50$, $D = 500$. Натуральні числа записуються за допомогою повторення цих цифр. При цьому, якщо більша цифра стоїть перед меншою, то вони додаються (принцип додавання), якщо ж менша - перед більшою, то менша віднімається від більшої (принцип віднімання). Останнє правило застосовується тільки для уникнення чотириразового повторення однієї цифри. Наприклад, I , X , C ставляться відповідно перед X , C , M для позначення 9, 90, 900 або перед V , L , D для позначення 4, 40, 400.

Список рекомендованої літератури

5. Архівістика: термінологічний словник / автори-упоряд. Новахатський К.Є., Селіверстова К.Т., Гончарова Н.І. та ін. — К., 1998. — 105с.
6. Баренбаум И.Е. Полиграфическое и художественно оформление книги: учеб.- метод. пособие по курсу «История книги». – Л.: Феникс, 1968. —51с.
7. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: в роботі науково-довідкових бібліотек архівних установ. Методичні рекомендації / уклад. Одинока Л.П., Артамонова С.С. – К., 2008. — 51 с.
8. Кушнарєнко Н.Н. Документоведение: учебник. – 8-е изд., стер. – К.: Знання, 2008. — 459 с.
9. Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України / Укладачі: Здановська В. П., Смаглова Н. І. — К., 2008. — 128 с.
10. Основні правила роботи державних архівів України / упоряд. Боряк Г.В., Володіна О.П., Драгомірова Л.О. та ін. — К., 2004 . — 228 с.
11. Правила описування архівних документів. Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4331 / упоряд. Христова Н.М. – К., 2008. — 51 с.
12. Правила составления библиографического описания старопечатных изданий / сост. Полонская И.М., Черкашина Н.П. – М.: Пашков дом, 2003. — 398 с.
13. Робота з документами особового походження. Методичний посібник / уклад. Драгомірова Л. О., Мага І.М., Селіверстова К.Т. та ін. – К., 2008. — 217 с.
14. Словник книгознавчих термінів / Буран В.Я., Медведєва В.М., Ковальчук Г.І., та ін. – К.: Книжкова палата України, 2003. — 160 с.

15. Створення баз даних документів, визначених для включення до Державного реєстру національного культурного надбання, за допомогою системи автоматизації бібліотек ІРБІС: Рекомендації / Лазарева О., Ніколенко Л., Сенько Я, та ін. – К.: Національна парламентська бібліотека України, 2002. — 20с.
16. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги і правила / упоряд. Мухітдінова Л.В., Неліпа Г.П., Пліса Г.М. та ін. – К., 1998. — 25 с.
17. Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая запись. Сокращение слов и словосочетаний на иностранных европейских языках. – М., 2006. — 88 с.

Пам'ятку підготувала

провідний архівіст відділу забезпечення
збереженості та обліку документів

Швець А.В.